

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Стоян Андреас Ставру, ИФС-БАН

по конкурса, обявен в ДВ, бр. 89 от 12.11.2019 г.,

за академичната длъжност **"Професор"**

по научната специалност Философия, Професионално направление 2.3. за нуждите на секция „Социални теории, стратегии и прогнози“ на ИФС при БАН

1. Информация за конкурса

Представям настоящото становище в качеството си на вътрешен член на научно жури за академична длъжност „професор“ въз основа на: ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, Правила за работа на НС на ИФС; Правилника на ИФС-БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности; Решение на НС, обективизирано в Протокол № 27/10.12.2019; Заповед на Директора на ИФС-БАН: РД-09-773/18.12.2019 г. и Решения от първото заседание на жури, Протокол № 1 от 27.01.2020 г.

В конкурса за академична длъжност „Професор“ по професионално направление 2.3. философия участва един кандидат: доц. д.н.ф. Борислав Николов Градинаров. Документите са подадени в срок и съответстват на изискванията на ЗРАСРБ. На първото заседание на научното жури от 27.01.2020 г. беше решено да изготвя становище за оценка на представените от доц. д.н.ф. Борислав Градинаров публикации.

Настоящото становище се основава на предоставените от автора материали, а именно: публикации, включващи 2 монографии, 4 студии и 29 статии; научна автобиография; справка за изпълнение на минималните изисквания на БАН към научната и преподавателската дейност на кандидатите за придобиване на академична длъжност „професор“; справки за НАЦИД за доктор, за доцент и за доктор на науките; списък на научните трудове; справка за приносите; дипломи за кандидат на науките, за доцент и за доктор на науките; две служебни бележки за водени лекции и упражнения в Университета за национално и световно стопанство и в Бургаския свободен университет; две удостоверения за научен стаж.

2. Кратка биографична информация за кандидата

Борислав Николов Градинаров е роден през 1960 г. Той е завършил две висши образования в Софийския университет „Св. Климент Охридски“: по философия (1985 г.) и по право (1999). Именно съчетаването на тези два профила в придобитото от него висше

образование му позволява извършването на задълбочени интердисциплинарни изследвания и предопределя сферите, в които се намират ключовите интереси на доц. Борислав Градинаров: философия на политиката, право и икономика, обща теория на държавата и правото, политическа икономия, право на Европейския съюз, медийно и комуникационно право. През 1989 г. защитава докторска дисертация в Института по философия, Българска академия на науките, на тема „Диалектическият закон – същност, специфика, функции“. От 2006 г. е доцент в същия институт. През 2019 г. защитава дисертация за доктор на науките в Института за изследване на обществата и знанието (универсален правоприемник на Института по философия), Българска академия на науките, на тема „Социалния системен фактор (Системният генезис на неопределеността в обществото)“.

Борислав Градинаров има изключително богат преподавателски опит. В периода от 1996 г. до настоящия момент той е бил преподавател в 4 университета: в Славянския университет, във Великотърновския университет, в Университета за национално и световно стопанство (УНСС) и в Бургаския свободен университет (БСУ). Борислав Градинаров е представял многократно през годините различни учебни курсове: „Увод в политологията“, „Методология на политическия анализ“, „Местна власт и управление“, „Юридическа етика“, „Медийно право“, „Философия и социология на информационното общество“, „Политическа икономия на информационното общество“, „Философия и социология на дигиталното общество“. Някои от тях – „Юридическа етика“ и „Медийно право“, са се утвърдили като ключови учебни дисциплини при обучението на студентите в УНСС и в БСУ.

Преподавателската дейност на Борислав Градинаров е съчетана с практическа опитност в областите, в които се намират неговите научни интереси. През 2001-2003 и 2007-2010 г. той е юридически консултант към Съвета за електронни медии. Член е на Тракийския научен институт и на Балканския институт за стратегически прогнози и управление на риска (BISFRIM). Именно в областта на риска е основната монография, представена по настоящия конкурс.

Борислав Градинаров е автор на 8 монографии (една от които – „Медийно право“, е с две издания: от 2010 и 2016), 100 статии и студии, той е редактор и съставител на 5 научни сборника. Академичното му развитие включва участия в 5 проекта (на 3 от които е ръководител) и в 18 научни форума. За тази своя дейност Борислав Градинаров има 51 забележани цитирания, както и 8 публикувани рецензии за негови научни трудове.

Борислав Градинаров е ръководил 2 докторанти, отчислени с право на защита (2009 и 2015), и 4 успешно защитили дипломанта.

3. Изпълнение на минималните национални изискванията за съответната научна степен.

От попълнената от Борислав Градинаров таблица за минималните национални изисквания за професор може да се направи изводът, че той не само отговаря на минималните изисквания, но и ги надвишава значително. По раздел Г (показатели от 4 до 11) Борислав Градинаров събира 405 точки при минимално изискуеми 220 точки, което е свидетелство за ефективността и плодотворността на осъществяваната от него научно изследователска дейност.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата.

И двете представени монографии са самостоятелни публикации на Борислав Градинаров: 1) Градинаров, Б. (2020) Риск и антирискови стратегии. С., Балкански институт за стратегически прогнози и управление на риска, ISBN 978-619-90757-5-3, в обем от 304 страници; 2) Градинаров, Б. (2016) Медийно право. Второ преработено и допълнено издание. В.Т., Фабер, ISBN 978-619-00-0391-5, в обем от 264 страници. Втората монография е структурирана по начин, който позволява използването ѝ и като учебник по учебната дисциплина „Медийно право“ – дисциплина, която Борислав Градинаров преподава от 2009 г. и до настоящия момент.

Първата монография „Риск и антирискови стратегии“ се фокусира върху един ключов за съвременното общество компонент – риска, като в нея се поставя и въпросите доколко и как е възможно неговото „опитомяване“ (с. 9). На въпроса „Защо продължаваме да рискуваме?“ Борислав Градинаров отговаря в своя ясен и категоричен стил: „може би защото рискът е опакован в изкусително неустойими награди и инстинктите ни не са достатъчно силни“ (с. 10). Като феномен, съществуващ наред с нарастващата сложност в устройството на съвременните обществени системи, рискът е разграничен от системния фактор (с. 39), на който е посветена друга монография на Борислав Градинаров: „Силата на системния фактор“, 2019. С., Изток-Запад. При интерпретацията на риска са анализирани множество автори, сред които: Франк Найт, Глин Холтон, Фридрих Хайек, Йозеф Шумпетер, Харисън Уайт (икономически подход към риска), Никлас Луман, Антъни Гидънс (социологически подход към риска), Улрих Бек (глобалистически подход към риска). Понятието за риск е разгледано и през неговите екологични (Джаред

Даймънд) и технологически измерения (Кейт Смит, Ортуин Рен, Бернард Синклер-Десагне и др.). Прави впечатление, че немалка част от анализиранияте автори са сравнително слабо познати на българската публика и са рядко дискутирани в научната литература.

Борислав Градинаров предлага оригинална дефиниция на риска, в която последният е исторически и личностно контекстуализиран. Рискът е свързан не само с конкретни исторически условия, но и с ценностната рамка на даден индивид, в рамките на чиято субективност се осъществява преценката за неговото съществуване. В този смисъл рискът не притежава собствена обективност и независима от субекта онтология, а напротив: той е продукт на човешката оценъчна дейност. Именно връзката на риска с ценностната рамка, в която той се формулира, е в основата на предложеното от Борислав Градинаров определение за риска, а именно: „рискът е субективно оценявана възможност от настъпването на нежелани за индивида или за групата (общността) промени, загуби или последици“ (с. 67). Авторът подчертава не само съществуването, но и двустранния характер на връзката между риска и ценностите (с. 74). Общата основа, върху която се извършва сравнението, даващо възможност за преценка на риска, е именно човекът (с. 82). Последователната защита на тезата за риска като зависим от човешките ценности феномен превръща последния и в проблем на етиката (достатъчно е да отбележим отношението на етиката към дейност като хазарта). Неслучайно етиката е сфера, в която тематично попадат не малка част от статиите и студиите на Борислав Градинаров.

Особено полезни и оригинални са използваните в монографията фигури (с. 81, 91, 100, 127), които успяват да резюмират и систематизират резултатите от проведения научен анализ. Сред тях впечатление прави фигура № 3 „Разпределение на рисковете“ (с. 100), предлагаща координатна система, в която различните рискове могат да бъдат позиционирани и класифицирани на базата на критериите „транзитивност на риска“ (възможността негативните последици от неблагоприятното събитие да бъдат поети от друг) и „дистрибутивност на риска“ (възможността негативните последици от неблагоприятното събитие да бъдат разпределени между повече субекти). Таблицата е изключително интуитивна, като предлага „визуален“ анализ на цялото поле (разделено на четири квадранта) на възможните разновидности на риска. Последващият анализ на различните антирискови стратегии се осъществява именно в рамките на така очертаната класификация на рисковете, което помага при преценката на ефективността на предлаганите стратегии. Успешното провеждане на една или друга стратегия зависи от

това къде точно в съотношението „транзитивност-дистрибутивност“ попада конкретният риск, който следва да бъде управляван.

Допълнително изследвани са и понятията шанс, морален риск, прогнозируемост. Представени са антирискови стратегии като застраховане и поделяне на риска (осигурителна система, презастраховане), като към тях е присъединена и стратегията „създаване на социален капитал“, определен като „положителната стойност на неформално организирани човешки отношения, връзки и взаимодействия“ (с. 141). Социалният капитал е посочен (с позоваване и на Джеймс Коулмън) като положителен системен фактор, на който – както отделния човек, така и обществото като цяло, могат да разчитат при овладяването на рисковете, с които се сблъскват.

Втората монография „Медийно право“ е проявление на характерната за научноизследователската дейност на Борислав Градинаров интердисциплинарност, свързваща т.нар. „четвърта власт“ (с. 9) – медиите, с инструментариума на правото. Но тук си дават среща – наред с медиите и правото, и етиката. Етичните кодекси на българските медии са посочени като специфична форма на саморегулиране и корегулиране в медийното право (с. 35, 43-47). Етичните кодекси са предмет на допълнително изследване (но вече при прилагането им в отношенията между юристите) и в статията „Правото и етиката в България – едно (не)лесно съвместно съществуване“ (с. 384-387). Медийното право е едно от най-динамичните, сложни и „трудни“ полета, в които законовите регулации трябва не само да осигурят защита на свободата на словото – основно измерение на журналистическата дейност, но и да опазят вярата в съществуването на истина – понятие, което през последните години значително намали своята плътност, редуцирайки се до „гледна точка“, „мнение“ или „репортаж“.

Монографията посреща най-важните предизвикателства пред всеки учебник, който трябва да представи един сравнително нов правен отрасъл, какъвто е медийното право: определянето на неговия предмет, система, метод, субекти, принципи и източници (общо представени на с. 23-30). Проследени са особеностите при регулирането на различните медии в зависимост от техния вид. Обърнато е специално внимание на функциите и отговорностите на обществените доставчици на медийни услуги, включително например задължението им, от една страна, да осигуряват информация, която „да покрива широк спектър от вътрешни и международни събития при гарантиране на независимост с най-висока степен на безпристрастност“ (с. 61), а – от друга страна, с дейността си „да укрепват и популяризират фундаментални морални и политически ценности“ (с. 62). Очертаването на мисията на обществените медийни оператори (с. 63) е определяща при

проследяването на нейното реално осъществяване в среда, доминирана от множество конкуриращи се търговски радио и телевизионни оператори. Разгледани са и други изисквания към медийната дейност, като това за плурализма и неговите граници, за достоверността на информацията, за защитата на децата.

Бих искал да взема съвсем кратко отношение и към представените по настоящия конкурс 29-те статии и 4-и студии. По моя преценка, разбира се – условно, те могат да бъдат обособени в следните няколко групи:

- публикации, свързани с конкретни проявления на понятието „риск“, явяващо се централно за първата представена монография. Тук например попадат студията „Предимствата и рисковете на мрежовото общество“, „Глобалните промени и съдбата на България през XXI век“, „Предизвикателствата на несигурността“, „Проблемите и амбициите на „турския тигър“, както и статиите „Дестабилизира ли се Балканите?“, „Геополитическите предизвикателства пред Европейския съюз“, „Рисковете пред България през XXI век“. В тази група от публикации са разглеждани конкретни рискови ситуации в техните социални и политически измерения, които могат да бъдат прочетени и като продължение на приложнонаучната част от монографията „Риск и антирискови стратегии“;

- публикации, свързани с въпроси на социалната изолираност и обществената солидарност. Такива са публикациите „Българският посттоталитарен капитализъм като причина за българската бедност“, „Бедността като мотивиращ и демотивиращ фактор“, „Тоталната монетизация като генератор на социално неравенство“, „Общите блага (commons) и бъдещето на капитализма“, „Скритите капани на неравенството“, както и „Рецепта или утопия – Безусловният базов доход срещу социалното неравенство“ – статия, която е посветена на един инструмент от бъдещето, на който се залагат множество надежди за оцеляване на човека и неговото достойнство в един роботизиран свят, управляван от различни форми на изкуствен интелект;

- публикации, свързани с философията на правото и взаимодействията му с други социални и политически феномени. Към тази група могат да бъдат причислени публикациите „Философията на правото между общото и особеното“, „Справедливостта и нейното значение и място в правото“, „Професионалната непригодност“ като професионално-етична санкция в юридическите професии“, „Правото и етиката в България – едно (не)лесно съвместно съществуване“. В тях се разглеждат както общи философски понятия (като справедливост, социална институционализация, отношението „право-морал“ и др.), използвани в специфичния контекст на правото, така и някои

конкретни проблеми на юридическото (например българският опит на етика без право и право без етика, необходимостта от защита на престижа на юридическата професия).

Представените за рецензиране публикации очертават ясно и последователно основните направления, в които се развива научноизследователската дейност на Борислав Градинаров. Приемам направената от кандидата самооценка на научните приноси, която отговаря на представените за рецензиране научни публикации.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература.

Борислав Градинаров е представила 51 забелязани цитата. Повечето от цитиранията са свързани с анализа на ролята на средната класа и нейното „компрометиране“ през годините на прехода. Сред най-цитираните произведения на Борислав Градинаров са монографиите *Залезът на средната класа*. В.Т., Фабер, 2004, ISBN 954-775-326-6, и *Светлосенките на българския преход*. В.Т., Фабер, 2005, ISBN 954-775-450-5. И двете монографии изследват специфичните социални рискове на българския преход, с което се вписват в системния интерес на Борислав Градинаров към проблемите на риска – „главен герой“ в първата монография, с която той участва в настоящия конкурс.

Друга голяма част от цитиранията са свързани с въпроси, касаещи медийното право и правно-етичните въпроси на дигиталните медии и технологии. Причината за многобройността на тези цитирания е очевидна – и тя е свързана с обстоятелството, че Борислав Градинаров е водещ преподавател в областта на медийното право и регулациите на медийната среда, който има не само научноизследователски интерес към тази област, но и съществен практически опит. Ето защо съвсем не е учудващо, че монографията „Медийно право“ (в двете й издания) има 10 открити цитирания в най-различни по своя обхват и насоченост научни монографии, студии и статии.

6. Препоръки и критични бележки по дисертационния труд

Особено интересен за мен е направения в монографията „Риск и антирискови стратегии“ (с. 150-165) анализ на държавния суверенитет на държавите-членки, участващи в Европейския съюз. Представени и анализирани са класическите съчинения на Жан Боден, Томас Хобс, Жан-Жак Русо, както и съвременните тези на Франко Фардела, Джузепе Чиарели, както и българските автори-юристи Росен Ташев (работещ в областта на общата теория на правото) и Евгени Танчев (работещ в областта конституционното право). Въпросът за държавния суверенитет е една от най-

чувствителните теми в европейското пространство, съставляваща важна част от съображенията на Великобритания да напусне на Съюза в началото на 2020 година. Два са ключовите въпроси: какво се случва с държавния суверенитет след включването на европейските държави в ЕС и какво е валидното основание, на което техният суверенитет може да бъде модифициран при задълбочаването на интеграционните процеси в ЕС.

Борислав Градинаров посочва съгласието (доброволната договореност) на държавата като единствената легитимна основа за извършването на всеки трансфер на суверенитет към ЕС. Само на тази основа може да бъде осъществена идеята за т.нар. „открита държавност“. Само така държавите членки не са лишени от своя суверенитет, а напротив: те не само го запазват, но и дори „го укрепват чрез възможността да въздействат върху решаването на общите въпроси“ (с. 163). Именно в контекста на този изключително важен за бъдещето на ЕС проблем, бих искал да споделя с Борислав Градинаров – с оглед евентуални бъдещи негови публикации, възможността да разгледа и анализира още един инструмент за защита на националния суверенитет на държавите членки: възражението за т.нар. „конституционна идентичност“. Този инструмент вече беше използван от българския Конституционен съд. Неговото системно научно изследване, включително с оглед рисковете от популисткото му използване, ще има важно значение за бъдещето на интеграционните процеси в Европа. На българската конституционна идентичност е посветена и излязлата наскоро едноименната монография на Мартин Белов (юрист-конституционалист) – Българската конституционна идентичност. С., Сиби, 2017, чието разглеждане бих препоръчал на Борислав Градинаров.

7. Лични впечатления за кандидата

Преди приемането му като член на секция „Етически изследвания“ на ИФС-БАН през 2014 г. познавах доц. д.н.ф. Борислав Градинаров като автор на един от двата основни учебника по Медийно право. За мен той беше утвърден автор в тази изключително важна и динамична област на правното познание. След като станах част от академичния състав на ИФС-БАН вече имах множество поводи да взаимодействам пряко и непосредствено с доц. д.н.ф. Борислав Градинаров, ставайки свидетел на целенасочеността и всеотдайността, които той проявяваше при изпълнението на задачите, които си поставяше. Доц. д.н.ф. Борислав Градинаров заема утвърдено място в сложното поле за интердисциплинарна комуникация между философите, икономистите и юристите, успявайки да съчетае различните подходи, характерни за тези професионалисти.

Заедно с Борислав Градинаров работим в проекта „Цивилизационни предизвикателства пред България и Европейския съюз (конфликти, рискове и трансформации)“ със срок: 2019-2022 г. Като ръководител на проекта той е доказвал неведнъж своите научни и организаторски качества. С Борислав Градинаров нямаме общи публикации. Той е участвал в научни форуми и инициативи, организирани от секция „Етически изследвания“ при ИФС-БАН, където винаги сме поддържали добри професионални и приятелски отношения.

Смятам, че Борислав Градинаров е отговорен и добросъвестен учен, който успява да инициира важни и социално значими обществени и научни дискусии, в които защитава убедително и последователно тезите, които отстоява. От участията му в различни научни форуми познавам неговия стегнат и точен изказ, отговарящ изцяло на възприетия от него научноизследователски стил. Борислав Градинаров е и социално ангажиран учен. Показателен в това отношение е възприетият от него фокус върху едни от най-актуалните въпроси от съвременната българска политика, свързани с разглеждането на членството на България в Европейския съюз като антирискова стратегия. Обективното и последователното дискутиране на съществуващите рискове в политическото настояще на България е част от отговорната позиция на Борислав Градинаров, която той заема като изследовател, провеждащ своята научна дейност в областта на практически значими за България въпроси.

8. Заключение

От представените документи може да се заключи, че Борислав Градинаров надвишава минималните национални и институционални изисквания за съответната академична длъжност. Неговата научноизследователска, публикационна и преподавателска дейност притежават всички необходими качества, за да му бъде присъдена академичната длъжност „професор“ по професионална направление 2.3. „Философия“. Убедено гласувам „за“ на Борислав Николов Градинаров да бъде присъдена академичната длъжност „професор“.

17.03.2020 г.

София

Подпис:

доц. д-р Стоян Ставру